

σελίδες των *Αυτογράφων* (472, 473) σε “globules sonores”, “globules concordants”, “ήχηρά σφαιρίδια” και “εναρμονικά σφαιρίδια”, τα οποία έχουν την ιδιότητα να παράγουν αρμονία στον αέρα, αλλά και στο μυαλό μας και να δημιουργούν μια μαγνητική εστία ή μια πηγή ήχου, η οποία να επιθυμεί τη συνένωσή της, είτε με τον εαυτό της, είτε με τις γειτονικές πηγές (Coutelle, 1990:108), παραπέμπουν στα συγκεκριμένα άρθρα του Azais και ενισχύουν τη σύνδεση της θεωρίας που παραθέτει ο Σολωμός με το έργο του Γάλλου φιλοσόφου.

Ο αρμονικός συνδυασμός των δονήσεων που παράγονται από πληθώρα ηχητικών σωμάτων παραπέμπει αφενός στην αντίληψη του Azais για την αρμονία που διέπει κάθε πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης, η οποία στηρίζεται στην εξισορρόπηση αντιθετικών στοιχείων, όπως την αποτυπώνει στα *Αυτόγραφα* ο Σολωμός, και αφετέρου στην αντίληψη του Azais, όπως την είδαμε στο τελευταίο άρθρο του στη *Revue Musicale*, για την εναρμόνιση των ήχων από διαφορετικές πηγές σε τέλεια αρμονία και τη δημιουργία ενός συνόλου ενότητας.

Ένα παράδειγμα ποιητικής εφαρμογής της θεωρίας των ηχητικών δονήσεων που αναπτύσσει ο Σολωμός και η οποία παραπέμπει σε φιλοσοφικές αντιλήψεις του Azais, εντοπίζουμε σε μια παραλλαγή του πρώτου στίχου του πρώτου αποσπάσματος που παραθέσαμε: “Άκου! Νησιά, στεριές της γης ηχούν με τ’ όνομά σου” (Σολωμός, 2002:222). Ο στίχος αυτός που προέρχεται από το Β΄ Σχεδιάσμα των *Ελεύθερων Πολιορκημένων*, αποτελεί κομμάτι της ανάμνησης “των λαμπρών ημερών της νίκης” (Σολωμός, 2002:221) ενός πολέμαρχου, ο οποίος περιγράφει το όνειρο που είχε δει τότε, όπου η αγαπημένη του, του μεταφέρει τον αντίλαλο της δόξας του, βοηθώντας τον να τη συνειδητοποιήσει· το όνειρο αποτελεί έναν ακόμα πειρασμό, τον οποίο ο πολέμαρχος καλείται να νικήσει. Η αγαπημένη προτρέπει τον πολέμαρχο, στον συγκεκριμένο στίχο, να ακούσει από τα νησιά και τις στεριές της γης τον ήχο του ονόματός του, για να μπορέσει να αντιληφθεί τη δόξα και τη φήμη του που έχουν απλωθεί σε ολόκληρη την οικουμένη. Η ηχητική θεωρία του Azais αποτυπώνεται ακριβώς στο ρήμα “ηχούν”, το οποίο τοποθετείται χαρακτηριστικά στην αρχή του δεύτερου ημιστίχου. Ο ήχος με το όνομα του πολέμαρχου που μεταφέρει τον αντίλαλο της δόξας του, συνιστά τον τελικό ήχο και το αρμονικό αποτέλεσμα όλων των διαφορετικών ήχων που προέρχονται από τις διαφορετικές ηχητικές πηγές των νησιών και των στεριών.

Η δεύτερη άμεση αναφορά σε φιλοσοφικές αντιλήψεις του Azais, με την παράθεση του ονόματός του, εντοπίζεται στη σελίδα 476 των *Αυτογράφων*:

Azais. Le Sist. de l' Univ. a pour objet ulterieur la compsnation de l'homme; et l'existence de l'homme a p. O. U. la C. de l'ame humaine; la Con. de l' A. H. est dont le fruit le plus elevè du sisteme de l'Univers.-

L' ame Humaine au sein de chaque individu, c'est la Collection organique de ces Ideès; e ces ideè sont le resultat interieur de l' action vital qu' il exerce sur les elemens emanès, en sa faveur de tous les Etres de toutes les parties del'Univers. L'Univ. travaille dont sans cesse a etablir dans l' A. H. sa representation fidele. (Σολωμός, 1964:476)

Azais. Το Παγκόσμιο Σύστημα έχει ως απώτερο σκοπό το αντιστάθμισμα (την ανταπόδοση, την ανταμοιβή) του ανθρώπου· και η ύπαρξη του ανθρώπου έχει ως απώτατο σκοπό

την ανταμοιβή της ανθρώπινης ψυχής· η ανταμοιβή της ανθρώπινης ψυχής είναι λοιπόν ο ύψιστος καρπός του Παγκόσμιου Συστήματος. Η Ανθρώπινη ψυχή, στο επίπεδο κάθε ατόμου, είναι το οργανικό σύνολο αυτών των Ιδεών της· και αυτές οι Ιδέες είναι το εσωτερικό αποτέλεσμα της ζωτικής ενέργειας που ασκεί επάνω στα στοιχεία που απορρέουν προς ωφέλειά της από όλες τις υπάρξεις όλων των περιοχών του Σύμπαντος. Το Σύμπαν αγωνίζεται ασταμάτητα να εγκαθιδρύσει μέσα στην Ανθρώπινη ψυχή την πιστή του αναπαράσταση.

Η παράγραφος αυτή, η οποία δεν αποτελεί αντιγραφή από έργα του Azais, αλλά από κάποια έκθεση φιλοσοφικών συστημάτων, όπως αναφέρει ο Coutelle, παρουσιάζει περιληπτικά τη θεωρία του των ανταποδόσεων ή των αντισταθμισμάτων, σύμφωνα με την οποία το σύνολο της ευτυχίας πρέπει να ισοζυγίζει το σύνολο της δυστυχίας στον κόσμο, καθώς και στη μοίρα του ατόμου (Coutelle, 1990:110). Η ανταπόδοση ως αντιστάθμισμα αποτελεί, για το σύστημα του Γάλλου φιλοσόφου, όπως αναπτύσσεται στα δύο κύρια έργα του, την κυρίαρχη αρχή της ευτυχίας του ανθρώπου, αλλά και της νομοτέλειας του Σύμπαντος. Η αρχή του αντισταθμίσματος συνιστά κλειδί για την κατανόηση της εσωτερικής πλοκής της ποίησης του Σολωμού, και αποτελεί, σύμφωνα με τον Δάλλα, μια μεθοδική αρχή, κατεβασμένη ως τη βάση της πλοκής (θεματικής, ιδεολογικής, μορφολογικής), η οποία παίρνει την εξής απλή μορφή: τη στιγμή της κρισιμότητας μιας έκβασης, είτε πριν, είτε μετά, παρεμβαίνει να ισορροπήσει την πλοκή το αντιστάθμισμά της (Δάλλας, 2002:56).

Ένα από τα παραδείγματα όπου εφαρμόζεται η αρχή του αντισταθμίσματος στην ποίηση του Σολωμού, και ειδικότερα ενός αντισταθμίσματος που λαμβάνει τη μορφή του ήχου, κάτι που συνδυάζεται με την προαναφερθείσα πτυχή των φιλοσοφικών αντιλήψεων που αφομοιώνει ο Σολωμός από τον Azais, εντοπίζουμε στο έκτο κεφάλαιο του Β' Σχεδιάσματος των *Ελεύθερων Πολιορκημένων*:

Φωνή 'πε: —ο δρόμος σου γλυκός και μοσχοβολισμένος·
Στην κεφαλή σου κρέμεται ο ήλιος μαγεμένος·
Παλληκαρά και μορφονιέ, γεια σου, Καλέ, χαρά σου!
Άκου! Νησιά, στεριές της γης, έμαθαν τ' όνομά σου. (Σολωμός, 2002:222)

Στη διάρκεια της πολιορκίας του Μεσολογγίου, “εις εκείνην την ώραν της άκρας δυστυχίας”, όπως αναφέρεται στις σημειώσεις, ο πολέμαρχος απομακρύνεται από το συμβούλιο που γινόταν, ενθουσιάζοντας ότι σε εκείνο το μέρος “εις τες λαμπρές ημέρες της νίκης”, είχε ακούσει από τα χείλη της αγαπημένης του, “τον αντίλαλο της δόξας του” (Σολωμός, 2002:221). Η αντιδιαστολή αυτή, άκρας δυστυχίας, λόγω της δύσκολης κατάστασης που αντιμετωπίζει ο πολέμαρχος, και μεγάλης ευτυχίας, λόγω της συνειδητοποίησης της ανδρείας και της δόξας του, αποτυπώνει τη θεωρία του αντισταθμίσματος του Azais. Ο ήχος που είναι η φωνή της αγαπημένης του πολέμαρχου, μέσω του οποίου συνειδητοποιεί τη δόξα του και την απήχησή της στον κόσμο, λειτουργεί ως το αντιστάθμισμα της σκληρής πραγματικότητας την οποία βιώνει, ώστε να τον βοηθήσει να την αντέξει. Αξίζει να εντοπιστεί εξάλλου και η αντιδιαστολή σε χρονικό επίπεδο, η οποία αφορά στη διαφοροποίηση του παρόντος που είναι άσχημο και τραγικό, από το παρελθόν που είναι ευτυχές και λαμπρό. Το τραγικό παρόν το

οποίο βιώνει ο πολέμαρχος, αντισταθμίζεται από το ευτυχές παρελθόν το οποίο έχει βιώσει και αναβιώνει, μέσω του ονείρου του· η θεωρία του αντισταθμίσματος του Azais αποτυπώνεται και σε αυτό το επίπεδο.

Παράλληλα, ο συγκεκριμένος ήχος που ακούγεται στο όνειρο του πολέμαρχου, λειτουργεί και ως ένας πειρασμός, τον οποίο ο ίδιος καλείται να υπερβεί για να μπορέσει να επιστρέψει στο πεδίο της μάχης και να ολοκληρώσει την αποστολή και το χρέος του. Ο αντίλαλος της δόξας του πολέμαρχου, ήταν άγνωστος “εις την απλή και ταπεινή ψυχή του”, μέχρι τη στιγμή που η αγαπημένη τον εκθειάζει και τον βοηθά να συνειδητοποιήσει το μέγεθος της ανδρείας και της δόξας του (Σολωμός, 2002:221). Συνεπώς, η ταπείνωση, η οποία χαρακτήριζε την ψυχή του ήρωα, αντιπαραβάλλεται και δοκιμάζεται από την υπεροψία στην οποία θα μπορούσε να τον οδηγήσει η συνειδητοποίηση της δόξας και της φήμης του και η οποία γίνεται μέσω της ανάμνησης του συγκεκριμένου ήχου. Ο ήχος, όπως τον εκστομίζει η αγαπημένη και τον αναβιώνει ο πολέμαρχος, λειτουργεί, στο πλαίσιο της ερμηνείας αυτής, ως η αντιπαραβολή και το αντιστάθμισμα της ταπείνωσης και της απλότητάς του και ως ο πειρασμός στον οποίο υποβάλλεται η ψυχή του για να αναδειχθεί ακόμα πιο ανδρεία.

Η μεθοδική αρχή του αντισταθμίσματος, μπορεί να εντοπιστεί και σε μορφολογικό επίπεδο, αν πάρουμε για παράδειγμα τους δύο στίχους:

Παλληκαρά και μορφονιέ, γεια σου, Καλέ, χαρά σου!
Άκου! Νησιά, στεριές της γης, έμαθαν τ' όνομά σου. (Σολωμός, 2002:222)

Η χρήση του θαυμαστικού στο τέλος του πρώτου στίχου, η οποία γίνεται για σκοπούς απόδοσης περαιτέρω έμφασης στην απεύθυνση προς τον πολέμαρχο, μπορεί να εντοπιστεί και στην έναρξη του δεύτερου στίχου. Η κατάληξη του ενός στίχου με τη χρήση του συγκεκριμένου σημείου στίξης, αντισταθμίζεται από την αντίστοιχη έναρξη του επόμενου με τον ίδιο τρόπο. Επιπλέον, η χρήση στον πρώτο στίχο των δύο επιθέτων “παλληκαρά” και “μορφονιέ” που αποτυπώνουν δύο θετικά χαρακτηριστικά στοιχεία της προσωπικότητας του πολέμαρχου, αντισταθμίζεται από τη χρήση των δύο ουσιαστικών “νησιά” και “στεριές” που αποτυπώνουν τα δύο στοιχεία της φύσης που συμμετέχουν ως παραλήπτες της παλληκαριάς και της ομορφιάς του, ως γνώστες και συμμετοχοί δηλαδή των δύο προαναφερθέντων χαρακτηριστικών στοιχείων της προσωπικότητάς του. Οι αρετές του ήρωα που αναφέρονται στον πρώτο στίχο, αντισταθμίζονται από τα στοιχεία της φύσης που γίνονται κοινωνοί τους, τα οποία αναφέρονται στον δεύτερο στίχο· ο αριθμός και το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκουν οι λέξεις σε κάθε περίπτωση, καταδεικνύει την αρχή της ισορροπίας και του αντισταθμίσματος, οι οποίες ακολουθούνται.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία, αφού έχουν σκιαγραφηθεί συνοπτικά οι βασικές φιλοσοφικές αντιλήψεις του Γάλλου φιλοσόφου Pierre Hyacinthe Azais, όπως αποτυπώνονται στα κυριότερα έργα του, έχουν εντοπιστεί και συζητηθεί τρεις αναφορές σε αυτές

που εντοπίζονται στα *Αυτόγραφα* του Έλληνα ποιητή Διονύσιου Σολωμού. Οι δύο από τις αναφορές είναι άμεσες, εφόσον δηλώνεται το όνομα του Azais στην αρχή των παραθεμάτων, ενώ η τρίτη είναι έμμεση, εφόσον μόνο έμμεσα, ωστόσο αρκετά ξεκάθαρα, εξάγεται η διασύνδεση με τις αντιλήψεις του Γάλλου φιλοσόφου.

Στην πρώτη άμεση αναφορά, σύμφωνα με την ανάλυση που έχει γίνει, αποτυπώνεται η αρχή της εξισορρόπησης δύο αντιθετικών δυνάμεων και προτείνεται μία ερμηνευτική προσέγγιση για την έννοια και τη χρήση των συγκεκριμένων όρων που λαμβάνει ο Έλληνας ποιητής από τον Azais, υπό το πρίσμα του συσχετισμού τους με τις σχετικές αντιλήψεις του Hegel. Η δεύτερη άμεση αναφορά παραπέμπει, όπως έχει εκτενώς συζητηθεί, στη θεωρία των αντισταθμισμάτων του Γάλλου φιλοσόφου και πλαισιώνεται από συγκεκριμένη ποιητική εφαρμογή από το σολωμικό έργο όπου εντοπίζονται και αναλύονται πληθώρα πτυχών της συγκεκριμένης θεωρητικής αρχής. Τέλος, όπως έχει διαφανεί από τη συζήτηση, η έμμεση αναφορά συνδέεται με στοιχεία της ηχητικής θεωρίας του Azais που γίνεται πιο ξεκάθαρη μέσω της ανάλυσης συγκεκριμένου σολωμικού ποιητικού παραδείγματος.

Μέσα από τον εντοπισμό και την ανάλυση των πιο πάνω πτυχών της γόνιμης επίδρασης, όπως ορίστηκε στην αρχή, των αντιλήψεων του Pierre Hyacinthe Azais στη θεωρητική αντίληψη και την ποιητική πρακτική του Διονύσιου Σολωμού, παρέχονται περαιτέρω εναύσματα για την ανάλυση και την αποκωδικοποίηση ορισμένων πτυχών της ποιητικής και της ποίησης του Έλληνα ποιητή, γεγονός που συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση και ερμηνεία του πολυσύνθετου έργου του.

Βιβλιογραφία

Αγγελάτος, 2009

Δημήτρης Αγγελάτος, *Το έργο του Διονύσιου Σολωμού και ο κόσμος των λογοτεχνικών ειδών*.
Αθήνα: Gutenberg.

Azais, 1810

Pierre Hyacinthe Azais, *Système universel*, Leblanc.

Azais, 1831a

Pierre Hyacinthe Azais, “Correspondance”, *Revue Musicale* 37.

Azais, 1831b

Pierre Hyacinthe Azais, “Acoustique Fondamentale”, *Revue Musicale* 39.

Azais, 1831c

Pierre Hyacinthe Azais, “Acoustique de la musique”, *Revue Musicale* 49.

- Azais, 2010
 Pierre Hyacinthe Azais, *Des compensations dans les destinées humaines*. Nabu Press.
- Βελουδής, 1989
 Γιώργος Βελουδής, *Διονύσιος Σολωμός: Ρομαντική ποίηση και ποιητική. Οι Γερμανικές πηγές*. Αθήνα: Γνώση.
- Δε Βιάζης, 1890
 Σπυρίδων δε Βιάζης, “Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος”, *Απόλλων* 62:956–962.
- Coutelle, 1990
 Louis Coutelle, “Η παλιά παιδεία πίσω από τη νέα τέχνη του Σολωμού (1989)”, *Πλαισιώνοντας τον Σολωμό (1965–1989)*: 83–163. Αθήνα: Νεφέλη.
- Δάλλας, 2002
 Γιάννης Δάλλας, “Μουσικήν ποίει... Η σημασία και η λειτουργία του ήχου στα ώριμα ποιήματα του Σολωμού”, *Σκαπτή ύλη από τα Σολωμικά μεταλλεία*. Αθήνα: Άγρας.
- Hegel, 2000
 G.W.F. Hegel, *Εισαγωγή στην Αισθητική*, (μτφρ.-εισ.-σχόλια: Γιώργος Βελουδής). Αθήνα: Πόλις.
- Καρδάμης, 2002
 Κώστας Καρδάμης, “Greek music of the Early Nineteenth Century: Nikolaos Halikiopoulos Mantzaros and his Early Works”, *Royal Holloway Graduate Music Research*. Internet Journal written and edited by students of the Department of Music.
- Κεχαγιόγλου, 2003
 Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Εισαγωγή στην Ποίηση του Σολωμού*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Κριαράς, 1969
 Εμμανουήλ Κριαράς, *Διονύσιος Σολωμός. Ο βίος – το έργο*. Αθήνα: Εστία.
- Λούντζης, 2001
 Νικίας Λούντζης, “Η Επτανησιακή Μουσική Σχολή, (Απροκάλυπτη θεώρηση και αναθεώρηση)”, *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρίας Κέρκυρας* 24:9–40.
- Merlier, 1990
 Octave Merlier, “Solomos et Azais”, *Solomos et Origène suivi de deux autres essais*. Αθήνα: Centre d’ Etudes d’ Asie Mineure.
- Milliex, 1957
 Roger Milliex, “Ο Σολωμός και η Γαλλία”, *Καινούργια Εποχή*, Άνοιξη: 89–98.
- Σολωμός, 1964
 Διονύσιος Σολωμός, *Αυτόγραφα Έργα*, (επιμ.: Λίνος Πολίτης). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Σολωμός, 2002
 Διονύσιος Σολωμός, *Άπαντα*, τμ. Α΄, (επιμ.: Λίνος Πολίτης). Αθήνα: Ίκαρος.
- Χαμουδόπουλος, 1927
 Δ.Α. Χαμουδόπουλος, “Διονύσιος Σολωμός, Νικόλαος Μάντζαρος και ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν”, *Νέα Εστία*: 140–146.